

ПОНЯТТЯ ТА ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ В ПІДРОЗДІЛАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Покайчук В. Я., Поливанюк В. Д., Біліченко В. В.

ВСТУП

Національна поліція України (поліція) – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку. А. О. Лінник слушно каже, що правоохоронна діяльність належить до переліку професій із підвищеним ризиком і характеризується одним із найвищих рівнів екстремальності та професійного стресу. Поліцейським є громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому надано спеціальне звання (ч. 1 ст. 17 Закону України «Про Національну поліцію»). Ст. 3 Конституції України, в якій задекларовано, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю», не містить будь-яких винятків із цієї гарантії. Діяльність працівників підрозділу патрульної поліції у більшості випадків пов'язана з небезпечною та стресовими ситуаціями. Можливість нападу на працівника поліції існує протягом усього часу патрулювання, чергування і навіть носіння форми та зброї. Практика показує, що забезпечення особистої безпеки ще не має належного рівня, оскільки щорічно гине та отримує тяжкі поранення, каліцтво, психологічний розлад або закінчує життя самогубством значна кількість правоохоронців.

1. Поняття, предмет та значення особистої безпеки в підрозділах Національної поліції України

В умовах реформування системи МВС України та створення Національної поліції України доволі актуальною та дискусійною є проблематика володіння поліцейськими прийомами особистої безпеки в типових та екстремальних ситуаціях, що цікавить науковців та практичних працівників поліції. Через нинішню ситуацію в державі, що характеризується зростанням злочинності та збільшенням кількості випадків злісної непокори з боку правопорушників законним вимогам поліцейських із травмуванням та загибеллю останніх (ст. 185 КУпАП), виникає потреба наукового підходу до розв'язання сучасних завдань у

сфері забезпечення особистої безпеки поліцейських під час виконання службових обов'язків¹.

Діяльність Національної поліції України з охорони публічного порядку та громадської безпеки й боротьби зі злочинністю має різнобічний, багатогранний характер. Здебільшого вона не є прогнозованою та передбачуваною і залежить від екстремальних умов, що можуть виникнути як на окремих об'єктах, у населених пунктах, так і в ході припинення конкретних правопорушень або затримання правопорушників.

Особливо це характерно для теперішнього довготривалого перехідного періоду, який негативно впливає на ефективність роботи державних інституцій, призводить до загострення економічної кризи, криміногенної обстановки, зростання злочинності в її найбільш агресивних формах².

Особливу увагу в нашій роботі ми приділяємо підрозділу патрульної поліції України тому, що в процесі реформи МВС саме цей структурний підрозділ було створено як нову сервісну службу, що підтримує правопорядок і допомагає громадянам у різних надзвичайних ситуаціях. Основна відмінність поліції від міліції полягає у тому, що, на відміну від міліції радянського зразка, національна поліція – це не репресивний, не каральний орган, а орган, який надає послуги суспільству та конкретній людині – послуги щодо забезпечення порядку. Автомобілі патрульної поліції оснащені сучасними засобами зв'язку, які підключені до електронних баз. Кожен патрульний тепер має нагрудну камеру та планшет. Весь процес перевірки та оформлення постанов має займати не більше п'яти хвилин. Сам порушник отримує електронну постанову та квитанцію і за бажання зможе оплатити адміністративне порушення банківською картою на місці.

Особиста безпека – це система організаційно-правових, тактико-психологічних, фізичних заходів, які дають змогу забезпечити збереження життя та здоров'я працівників підрозділів Національної поліції й підтримати високий рівень ефективності їхніх професійних дій³.

Проведений аналіз поняття «особиста безпека» щодо поліцейського дає підстави зробити наведені нижче узагальнення. По-перше, в деяких дефініціях безпека розкривається через сукупність заходів, що, на нашу

---

¹ Лішук Б.В. Особиста безпека як важлива складова в службовій діяльності поліцейських. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Юридична»*. 2016. № 4. С. 209.

² Забезпечення охорони праці та особистої безпеки в Національній поліції України : навч. посібник / кол. авт. ; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. В.Г. Грибана, канд. юрид. наук В.А. Глуховері. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. С. 19.

³ Там само. С. 17.

думку, характеризує не природу самого явища, а процес його забезпечення, де безпека виступає бажаним результатом. По-друге, особиста безпека: а) пов'язана виключно з особою правоохоронця; б) збігається з часом його перебування на службі; в) пов'язана безпосередньо або опосередковано з діями цього поліцейського чи його напарників; г) у переважній більшості ситуацій залежить від його особистих превентивних та запобіжних заходів чи заходів його напарників⁴.

Ширшим у порівнянні з терміном «особиста безпека працівника поліції», є поняття «безпека діяльності працівників поліції» чи «безпека життєдіяльності персоналу». Це питання стало предметом уваги Н. П. Матюхіної, Д. М. Корнієнка, С. В. Городянка, В. К. Васенка, О. В. Тереніної та інших вчених. Враховуючи їхні погляди, можна зробити висновок, що безпека життєдіяльності працівників поліції полягає в захищеності співробітників поліції (як окремої особи, так і всього колективу в сукупності) під час перебування на службі чи на роботі (для неатестованих працівників), незалежно від виконання службових обов'язків, від шкідливих та небезпечних ризиків та факторів природного, соціального та техногенного середовища, а також суспільні відносини, спрямовані на забезпечення такої безпеки. Безпека життєдіяльності персоналу поліції природно включає й особисту безпеку поліцейського⁵.

Основні форми забезпечення особистої безпеки в підрозділах Національної поліції України

Забезпечення особистої безпеки в підрозділах Національної поліції України завжди буде актуальною проблемою, яка потребує обговорення, аналізу та вдосконалення. Поліцейські повинні мати фізичну, правову, психологічну, теоретичну та практичну підготовку. Але, на нашу думку, не всі вони мають належну тактичну підготовку, не всі здатні приймати рішення в критичних або екстремальних ситуаціях, не всі готові протидіяти злочинцям у різних випадках у зв'язку з тим, що деякі поліцейські діють за конкретною схемою, оскільки їм не вистачає більшого досвіду роботи з різними правопорушниками. Такі недоліки можуть призвести до небажаних або невинуватих наслідків.

Як зазначено вище, особиста безпека являє собою систему, яка забезпечує збереження життя та здоров'я працівників Національної

---

⁴ Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України : підручник / за ред. О.М. Бандурки. Харків : Ун-т внутр. справ, 2015. С. 24.

⁵ Ситніченко О.М. Особиста безпека поліцейського під час виконання службових обов'язків: зарубіжний досвід. *Правове забезпечення адміністративної реформи*. Київ, 2016. С. 67.

поліції. До цієї системи входять організаційно-правові, тактико-психологічні, фізичні заходи⁶.

Щодо основних форм особистої безпеки поліцейських, то можна навести приклади із зарубіжних країн. Згідно з думкою вчених, зокрема А. В. Губанова, С. С. Коломойцева, П. Боутмена, особиста безпека поліцейського залежить перш за все від нього, від його індивідуальних психологічних особливостей, фізичного, інтелектуального розвитку та здатності до самоаналізу. Ми дізналися, що практичний досвід роботи поліцейських показує, що вони дуже швидко звикають до спокою, і коли трапляється якась небезпека, то її часто ігнорують або навмисно блокують думки про неї, що є шкідливим. Тому в екстремальній ситуації поліцейський втрачає самоконтроль та самовладання, після такого спостерігаються психічні розлади, які призводять до неадекватного реагування під час роботи.

Взагалі, в Україні вже є певний досвід щодо підготовки поліцейських до дій у критичних ситуаціях та вміння забезпечувати себе особистою безпекою. Дослідивши монографію М. М. Козяра «Екстремально-професійна підготовка до діяльності у надзвичайних ситуаціях», ми звернули увагу на те, що поліцейський повинен працювати над створенням власних засобів та прийомів особистої безпеки. А ще науковець виділив найголовніші настанови для поліцейських:

1) завжди потрібно бути пильним до всього, що відбувається навколо, необхідно обмірковувати та оцінювати все, напрацьовувати вміння передбачати дії правопорушника та відразу сконцентруватися на подальших своїх діях;

2) потрібно брати до уваги час, тобто проміжок часу між своєю думкою та подальшою дією, а також час на постріл, завжди потрібно бути до всього готовим;

3) слід уміти контролювати ситуацію, що відбувається поряд із місцем події, сюди можна віднести сторонні звуки, виділення силуету, предмети, людей, якісь рухи. Адже якщо не звертати увагу на всі ці ознаки, то можуть бути невіправні наслідки або поранення;

4) необхідно звертати увагу на місцезнаходження, тому що воно повинне давати перевагу самому поліцейському в конкретній ситуації;

5) головний чинник виконання службових зобов'язань – це фізичний і емоційний стан, завжди перед службою або перед виїздом на виклик потрібно звертати на це увагу;

---

⁶ Битяк Ю.П. Правове забезпечення адміністративної реформи доступності правосуддя в адміністративному судочинстві. *Вісник Академії правових наук України*. 2003. № 1(32). С. 9.

6) також перед виконанням службових зобов'язань потрібно перевіряти зброю, екіпіровку, транспорт;

7) слід бути пильним до підозрілих осіб та не спускати з них погляду;

8) потрібно враховувати те, що не завжди можна виявити злочинця за зовнішнім описом, завжди треба бути готовим до неочікуваного повороту подій;

9) у поліцейського повинні бути вироблені навички поведіння зі зброєю, він має вміти у критичній ситуації швидко діставати та перезаряджати зброю, а також працювати з нею в темряві та інших умовах, що ускладнюють оперативну обстановку;

10) наряд поліцейських після прибуття на місце події повинен, контролюючи ситуацію у просторі, поділити це місце на сектори та узгодити зобов'язання кожного з поліцейських;

11) при виконанні обов'язків слід вміти використовувати для необхідності передачі інформації кодові слова, жести та фрази;

12) головне – пам'ятати про обережність та необхідність повернутися додому живим та неушкодженим.

Але в Україні серед особового складу Національної поліції є факти пошкоджень, поранень та загибелі поліцейських. З цього можна зробити висновки, що в розробці системи особистої безпеки поліцейських є недоопрацювання та недоліки. Для їх усунення можна звернутися до досвіду Сполучених Штатів Америки та дослідити його. У Штатах активно розробляються програми та рекомендації, адже там піклуються про особисту безпеку поліцейських. Можна назвати декілька таких програм: «Вживання поліцейського під час рейду з вилучення наркотиків», «Вживання на вулиці», «Вживання поліцейського при виїзді на місце події», «Вживання поліцейського під час здійснення затримання». Також там присутнє навчання окремої категорії поліцейських, це залежить від специфіки їхньої роботи та спеціальності. У Штатах навіть присутній спеціальних курс для навчання жінок-поліцейських. Адже спочатку для жінок і чоловіків були встановлені однакові стандарти фізичної підготовки, але довготривала практика показала, що такі стандарти не відповідають анатомії жінок, тому що жінки дещо слабші, менші та мають меншу вагу, ніж чоловіки. Головною метою цих програм є навчання поліцейських тактичних прийомів та способів забезпечення особистої безпеки поліцейських. Поліцейські зобов'язані вивчати всі програми як для професійної підготовки, так і для підвищення кваліфікації. В усіх програмах звертається увага на професійно-психологічну підготовку, на забезпечення особистої підготовки та безпеки колег. А от найбільше привертає програма «Шлях до вживання». Вона розглядає такі питання:

- 1) аналізування причин загибелі поліцейських;
- 2) тактика дій поліцейських та особливості роботи командою;
- 3) узагальнення психологічного стану всіх поліцейських у критичних ситуаціях;
- 4) дослідження того, за яких умов та факторів більш ефективно буде гарантуватися особиста безпека поліцейських;
- 5) визначення психології поліцейського, який здатний забезпечити рівень особистої безпеки;
- 6) ознайомлення з конкретними та чіткими рекомендаціями щодо забезпечення особистої безпеки поліцейських у межах закону.

Проблемою особистої безпеки занепокоєні також і британці. Вони вважають, що особиста безпека поліцейського залежить від їхніх умінь та навичок, а особливо важливим вважається вміння спілкуватися. Поліцейський повинен володіти тактикою спілкування, зокрема мовою рухів тіла та реакцій у відповідь на стресову ситуацію. Ці елементи дають можливість поліцейському зрозуміти правопорушника, передбачити його дії, правильно зреагувати на них та вибрати відповідний прийом для припинення правопорушення.

З викладеного матеріалу можна зробити висновки, що питання особистої безпеки поліцейських в Україні залишається й досі актуальним. Адже для кожного поліцейського буде вкрай важливим та необхідним зниження рівня небезпечних факторів до можливого рівня, оскільки це гарантує збереження здоров'я, психічного стану та дієздатності поліцейського. А також наведені як приклад програми зарубіжних країн дають можливість запропонувати їх впровадження в діяльність працівників Національної поліції України⁷.

Технічна безпека в діяльності працівників Національної поліції України

Як було сказано вище, діяльність Національної поліції України з охорони публічного порядку, забезпечення публічної безпеки і боротьби зі злочинністю має різнобічний, багатогранний характер. Здебільшого вона не є прогнозованою та передбачуваною і залежить від екстремальних умов, що можуть виникнути як на окремих об'єктах, у населених пунктах, так і під час припинення конкретних правопорушень або затримання правопорушників. Особливо це характерно для сьогоdnішнього довготривалого перехідного періоду, який негативно впливає на ефективність роботи державних інституцій, призводить до

---

⁷ Особиста безпека : Навч.-практ. посіб. / В.О. Криволапчук, І.М. Тодуров, М.Т. Бондарчук, А.В. Юрченко, О.В. Шаповалов. Київ : ВПЦ МВС України, 2006. С. 48.

загострення економічної кризи, криміногенної обстановки, проявлення злочинності в її найбільш агресивних формах.

Новий підхід до політики безпеки в центр уваги ставить уже не запобігання світовій війні, ймовірність якої, звичайно ж, збереглася, а сукупність менш масштабних військових конфліктів і більш широкі соціально-економічні процеси. Цей підхід, меншою мірою орієнтований на військово-політичні процеси, включає проблеми, пов'язані з глобалізацією економіки, поставками енергоресурсів, регіональної політичною нестабільністю, злочинністю, тероризмом та корупцією, незаконним обігом наркотиків, деградацією середовища проживання людини. Зовнішні аспекти політики безпеки, безсумнівно, зумовлюють актуальність дисертаційного дослідження й у зв'язку з негативними наслідками глобалізації, які поділяють за рівнем розвитку світ на Північ і Південь, на так званій «золотий мільярд» і решту людства. Глобалізація економіки створює умови для поширення міжнародної економічної злочинності⁸. Це незаконна міграція капіталу, відмивання грошей, податкові та митні маніпуляції, незаконний оборот наркотиків і зброї, які живлять тероризм".

Питання безпеки під час використання автотранспорту стало актуальним останнім часом, оскільки численність автомобільного парку в підрозділах Національної поліції значно зросла, цей фактор сам по собі вимагає дотримання правил безпеки в поведженні з рухомим складом. Адже, як свідчить аналіз надзвичайних подій, у яких працівники поліції отримують травми або гинуть, ДТП займають перше та друге місце за кількістю⁹. Фактором безпеки є не тільки кількість автомобілів, але й якість доріг, їхнє облаштування різноманітними дорожніми знаками, рівень підготовки водіїв, знання правил дорожнього руху та навички водіння автомобіля в різних умовах.

Незважаючи на ключове значення для безпеки дорожнього руху другого правила, воно часто забувається багатьма водіями або свідомо ними ігнорується. Нерідко водій вважає, що якщо він рухається по головній дорозі (або має іншу перевагу в русі), то може абсолютно не піклуватися про безпеку інших учасників дорожнього руху, які порушують правила.

Але такі водії забувають, що в процесі досудового розслідування та судового розгляду будуть (і повинні) досліджуватися дії не тільки того

---

⁸ Основи тактичної підготовки працівників правоохоронних органів : навчальний посібник / В.В. Чмелюк, В.Л. Гришук, С.М. Бадьора, С.А. Антоненко. Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. С. 235.

⁹ Основи тактичної підготовки працівників правоохоронних органів : навчальний посібник / В.В. Чмелюк, В.Л. Гришук, С.М. Бадьора, С.А. Антоненко. Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. С. 67.

водія, який порушив правила і створив аварійну ситуацію, але й дії всіх учасників ДТП з точки зору дотримання ними п. 12.3. ПДР України, а отже, і ступеню винуватості в тих суспільно-небезпечних наслідках, що настали в результаті ДТП.

Тому під час визначення винуватця ДТП та забезпечення невідворотності покарання працівникам поліції потрібно звертати увагу не тільки на того водія, який вочевидь грубо порушив ПДР, але й аналізувати дії інших водіїв з точки зору п. 12.3 ПДР.

Щорічно в Україні в дорожньо-транспортних пригодах гине близько 10 тисяч осіб і значна частина травмується, серед них і працівники поліції.

В основу технічних рекомендацій щодо підвищення безпеки дорожнього руху покладено системний підхід до забезпечення безпеки. У рамках цього підходу визнається, що люди тендітні і схильні до помилок. Людський організм надзвичайно вразливий, і навіть під час небезпечних ситуацій на дорозі людям властиво помилятися, але комплекс взаємодоповнювальних заходів, спрямованих на підвищення безпеки доріг і транспортних засобів, забезпечення безпечніших швидкості руху та поведінки користувачів доріг, дає змогу мінімізувати наслідки помилок і зробити так, щоб неминучі аварії не приводили до смерті і важких травм¹⁰. Системний підхід до підвищення безпеки дорожнього руху, відомий також як «мета – нуль», поступово набирає політичну підтримку, але такий підхід вимагає технічної відмови безпеки з метою забезпечити реалізацію відповідно до зазначених принципів та уникнути некоректного використання терміна стосовно таких заходів в області забезпечення безпеки дорожнього руху, які не спираються ні на статистику, ні на дані наукових досліджень.

Отже, в системі забезпечення технічної безпеки особливо слід виділити наведені нижче заходи. Як показує вітчизняний і зарубіжний досвід діяльності правоохоронних органів, рівень технічної та особистої безпеки співробітника значною мірою залежить від ступеня його загальної професійної підготовленості й наявності професійного досвіду, а крім того, від ефективності спеціального навчання стратегії, тактиці та прийомам забезпечення особистої безпеки.

---

¹⁰ Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України : підручник / за ред. О.М. Бандурки. Харків : Ун-т внутр. справ, 2015. С. 11.

2. Особиста безпека працівника поліції під час зупинки транспортного засобу

Тактичні засади, алгоритм та особливості зупинки транспортного засобу з невідомим рівнем ризику

Ризик – це невизначена подія або умова, яка в разі виникнення може призвести до несприятливих подій¹¹.

Ризик проявляється у всіх сферах діяльності людини, на всіх етапах функціонування і розвитку об'єкта, їхньої взаємодії з навколишнім середовищем і всередині себе. Транспортна галузь не є винятком¹².

Під час своєї професійної діяльності поліцейські зупиняють сотні автомобілів для перевірки. Щоб досягти успіху, під час фактичної зупинки та після здійснення зупинки поліцейському потрібно постійно оцінювати ситуацію.

Алгоритм дій поліцейського:

1) приймає рішення про зупинення транспортного засобу, водій якого порушив вимоги ПДР, про що доповідає оперативному черговому;

2) обирає безпечне місце для зупинення та за допомогою спеціальних світлових і звукових пристроїв подає сигнали про необхідність зупинити транспортний засіб правопорушника;

3) уступом зупиняє патрульний автомобіль позаду автомобіля правопорушника (на відстані 5–7 метрів);

4) вмикає нагрудну камеру;

5) оцінює дорожню обстановку та виходить із службового автомобіля;

6) із дотриманням заходів особистої безпеки наближається до зупиненого транспортного засобу;

7) наближаючись до транспортного засобу, перевіряє, чи зачинена кришка багажника, торкнувшись багажника та залишивши на ньому відбитки своїх пальців;

8) оглядає салон автомобіля (в умовах темної пори доби слід освітлити салон ліхтарем або запропонувати водієві ввімкнути освітлення салону у разі, якщо скло автомобіля тоноване, використати мобільний телефон для контролю пасажирів у салоні транспортного засобу);

9) вимагає від водія залишатись у транспортному засобі та руки тримати на кермі автомобіля;

---

¹¹ Ткаченко О.І. Ризики у транспортних процесах : навч. посібник / Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2017. С. 7.

¹² Там само.

10) розташовується за однією зі схем з урахуванням концепції «Контакту прикриття»;

11) представляється (називає прізвище, посаду, спеціальне звання, за вимогою пред'являє службове посвідчення та називає причину зупинки транспортного засобу);

12) попереджає особу про використання технічних приладів та засобів, що мають функції фото-/відеозапису (відповідно до вимог ст. 40 Закону України «Про Національну поліцію»);

13) вимагає від водія надати необхідні документи для перевірки (свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу, посвідчення водія відповідної категорії на право керування транспортним засобом, а в разі складання протоколу вимагає страховий поліс власників наземних транспортних засобів);

14) просить водія залишатися в своєму авто, а сам повертається до патрульного автомобіля;

15) перевіряє особу та транспортний засіб по АРМОП;

16) складає адміністративні матеріали;

17) повертається до правопорушника;

18) видає документи та копію адміністративних матеріалів.

Чинники, які необхідно враховувати під час зупинення транспортного засобу:

1) характер зупинки;

2) місце зупинки;

3) кількість пасажирів;

4) поведінка водія та пасажирів;

5) можлива зброя;

6) тип транспортного засобу.

Негайне зупинення транспортного засобу здійснюється:

1) через гучномовець;

2) із застосуванням червоного та синього проблискових маячків;

3) за допомогою жестів (у винятках).

Заходи під час зупинки автомобіля, які дадуть змогу зменшити вплив небезпечних чинників на особисту безпеку поліцейського, включають зупинку транспортного засобу будь-яким із наведених способів, а також зупинку службового автомобіля уступом на відстані 3–5 метрів позаду зупиненого транспортного засобу.

Будьте готові вийти зі службового автомобіля або продовжити рух у разі спроби втечі водія транспортного засобу, який був зупинений.

Підготовка до підходу:

1) відрегулювати освітлення, оглянути навколишню територію;

2) перевірити свою безпеку відносно попутного потоку транспортних засобів (дзеркала);

3) вийти з транспортного засобу під час наближення намагатися не виходити за «уступ» свого транспортного засобу;

4) спостерігати за водієм, пасажирами та їх діями.

Для забезпечення особистої безпеки, наближаючись до зупиненого транспортного засобу, поліцейський повинен дотримуватися таких заходів безпеки:

1) повідомити оперативного чергового про місце зупинення транспортного засобу, причину, колір та вказати державний номерний знак;

2) заблокувати двері службового автомобіля;

3) підходити до транспортного засобу, що оглядається, ззаду, від дверей водія (за необхідності – ззаду, від дверей пасажира) під кутом, який забезпечить можливість якісного огляду салону автомобіля;

4) перевірити, чи багажник транспортного засобу не відкритий;

5) оглянути салон через вікна, щоб переконатися у відсутності небезпеки;

6) зупинитися на безпечній відстані від транспортного засобу та водія, щоб уникнути травм або пошкоджень за раптового початку руху або різкого відчинення дверей;

7) розташуватись позаду середньої стійки автомобіля правопорушника;

8) постійно стежити за діями водія та пасажирів;

9) вимагати від водія вимкнення двигуна;

10) за необхідності вимагати від водія ввімкнути світло всередині, опустити всі вікна автомобіля та освітлити салон ліхтарем;

11) документи, пред'явлені водієм, необхідно брати/віддавати лівою рукою («слабкою рукою»);

12) ні в якому разі не просувати руку та інші частини тіла у салон автомобіля (це дуже небезпечно);

13) не повертатися до особи, яка перебуває в транспортному засобі, спиною;

14) у разі небезпеки чи загрози з боку водія – подавати сигнал своєму напарнику;

15) запобігати наближенню сторонніх осіб під час спілкування з водієм (це обов'язок прикриття);

16) постійно підтримувати візуальний контакт із напарником, щоб за необхідності зробити заздалегідь узгоджений невербальний жест (сигнал про безпеку).

У разі виявлення автомобіля, що розшукується:

1) негайно повідомити про це чергового;

2) ужити всіх необхідних заходів для затримання транспортного засобу, з урахуванням заходів особистої безпеки та безпеки інших учасників дорожнього руху (змусити водія вийти з автомобіля начебто

для перевірки та усунення недоліків на місці зупинки, пов'язаних із забрудненням державного номерного знаку та/або непрацюючого покажчика повороту).

Для спілкування з водієм, який вийшов з автомобіля, необхідно зійти з проїжджої частини, водночас усім поліцейським, які беруть участь у затриманні необхідно зайняти такі позиції, які дадуть їм змогу страхувати один одного, виключаючи вогонь по «одній лінії» (контакт/прикриття).

З метою забезпечення особистої безпеки поліцейському забороняється:

- 1) сідати в транспортний засіб, що оглядається, крім випадків крайньої необхідності;
- 2) перебувати попереду або позаду транспортного засобу, що перевіряється;
- 3) стояти між особою та поліцейським (напарником), безпеку якого він гарантує.

Тактичні засади, алгоритм та особливості зупинки транспортного засобу з середнім рівнем ризику

Середній рівень виникає тоді, коли водій не реагує на законну вимогу поліцейського зупинити транспортний засіб та продовжує рух¹³.

Зупинка транспортного засобу із середнім рівнем загрози за всіма діями подібна до зупинки з невідомим ступенем ризику й передбачає кілька необхідних заходів безпеки, а саме необхідне прикриття та підтвердження інформації черговому.

Підставою для переслідування є невиконання вимоги зупинки транспортного засобу, яка є обов'язковою для всіх учасників дорожнього руху.

Правила здійснення переслідування:

- 1) під час переслідування транспортного засобу патрульний обов'язково вмикає пробліскові маячки червоного та синього кольору та звукові сигнальні засоби на патрульному автомобілі;
- 2) про здійснення переслідування обов'язково повідомляється черговий та безпосередній керівник із зазначенням марки, моделі, кольору, державного номерного знаку переслідуваного транспортного засобу, а також напрямку руху, можливості блокування та зміни в організації руху інших (додаткових) екіпажів поліції;

---

¹³ Забезпечення охорони праці та особистої безпеки в Національній поліції України : навч. посібник / кол. авт. ; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. В.Г. Грибана, канд. юрид. наук В.А. Глуховері. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. С. 178.

3) через гучномовець пасажир-поліцейський закликає водія переслідуваного транспортного засобу зупинитися;

4) про напрям і характер руху переслідуваного транспортного засобу систематично повідомляється черговому;

5) дії координуються та узгоджуються з іншими екіпажами, що прибули на допомогу (бажано залучити якомога більше екіпажів, що психологічно правопорушнику не залишить жодного шансу для втечі).

Техніка зупинки під час переслідування:

1) не рекомендується здійснення контакту транспортних засобів, це може бути здійснено виключно в разі крайньої необхідності (наприклад, забезпечення безпеки громадян: сторонні особи не повинні постраждати);

2) вогнепальна зброя може застосовуватися лише в крайніх випадках, якщо патрульний переконаний в ефективності її застосування відповідно та в порядку закону;

3) переважним способом зупинення є його блокування іншими патрульними автомобілями, а завданням екіпажу, який здійснює переслідування, є постійне спостереження за ним;

4) дозволяється відступити від Правил дорожнього руху, якщо тільки це не створює небезпеку для інших учасників дорожнього руху і громадян.

Алгоритм оцінки ризиків такий самий, як і під час зупинки транспортного засобу з невідомим рівнем ризику.

Не потрібно заважати патрульному, який вступає в контакт із водієм, подавати команди і контролювати підозрюваного.

Один патрульний відповідальний за контроль підозрюваного, тоді як інші контролюють автомобіль.

У разі загострення ситуації або якщо особа своїми словами та/або діями дає достатньо підстав вважати, що вона, перебуваючи за кермом транспортного засобу, створює загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейському, то таку особу потрібно відсторонювати від керування транспортним засобом.

Відсторонення водія від керування транспортним засобом полягає в примусовому припиненні руху, звільненні транспортного засобу від особи, що ним керує, і має за мету припинення протиправної поведінки особи та попередження можливих шкідливих її наслідків.

Якщо особа чинить опір, не йде на контакт і не виявляє бажання самовільно покинути свій транспортний засіб, то поліцейський здійснює це примусово разом із напарником.

Поліцейський, котрий здійснював прикриття, переходить позаду авто правопорушника та стає поруч із напарником, після чого поліцейський, котрий здійснював контакт із правопорушником, відчиняє

двері автомобіля, а другий поліцейський хапає водія за ближню руку, та за допомогою впирання руки в середню стійку автомобіля (використати руку як важіль) водій сам почне подавати тіло з салону авто, де поліцейський, котрий відчиняв двері, підхопить водія. Після чого водія вкладають на підлогу та одягають кайданки.

Також на практиці зустрічаються випадки, коли водіїв витягували з автомобіля за вуха, великі пальці рук та нижню щелепу (у перерахованих місцях знаходяться больові точки та велика кількість нервових закінчень).

Тактичні засади, алгоритм та особливості зупинки транспортного засобу з високим рівнем ризику

Перш ніж говорити про тактичні засади, алгоритм та особливості зупинки транспортного засобу з високим рівнем загрози, потрібно визначитись, що таке високий рівень ризику.

Високий рівень ризику – це поєднання ймовірності та наслідків настання несприятливих подій, що в службово-бойовій діяльності можуть призвести до загибелі¹⁴.

Варто зауважити, що водій та/або транспортний засіб оцінюють як високий рівень загрози у разі:

- 1) перебування водія та/або транспортного засобу в розшуку;
- 2) наявності інформації, що в салоні автомобіля є зброя, вибухонебезпечні або такі, що загрожують життю чи здоров'ю людей, речі;
- 3) наявності інформації, що в салоні автомобіля перебуває особа, яка вчинила кримінальне правопорушення і намагається втекти;
- 4) якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейського;
- 5) якщо водій не зупиняється на вимогу поліцейського.

Тактика дій поліцейського:

- 1) зупинити транспортний засіб на безпечній відстані від транспортного засобу правопорушника (5–7 м);
- 2) доповісти черговому всю необхідну інформацію (місце знаходження, марку, модель, колір, а також державний номерний знак);
- 3) викликати підкріплення (мінімум два екіпажі);
- 4) вийти з поліцейського автомобіля та привести зброю у бойову готовність;
- 5) через гучномовець надати команди:

---

¹⁴ Ткаченко О.І. Ризики у транспортних процесах : навч. посібник / Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2017. С. 45.

а. «водій, вимкніть двигун та покладіть ключі запалювання на дах транспортного засобу» або «викиньте ключі через вікно» (залежно від марки автомобіля);

б. «увімкнути світло в салоні» (в нічний час);

с. «опустити вікна»;

д. «усім, хто знаходиться в автомобілі, висунути руки у вікно»;

е. «водій, відчинити ззовні водійські двері (постійно тримаючи дві руки у видимості, руки вгору)»;

ф. «повільно вийти з транспортного засобу»;

г. «повернутися кругом, поки не скажу стоп»;

h. «рухатися спиною на мій голос»;

б) провести затримання правопорушника (одягти кайданки, провести поверхневу перевірку, зібрати інформацію);

7) зазначена процедура затримання проводиться щодо решти осіб по черзі (затриманих осіб саджаємо до службового авто).

Слід контролювати освітлення позаду поліцейського основного підрозділу, який вступає в контакт із підозрюваним.

Обов'язки основного підрозділу:

1) вибір місця зупинки;

2) ініціювання зупинки;

3) зупинка за 5–7 метрів позаду підозрюваного транспортного засобу;

4) керівництво іншими екіпажами (нарядами);

5) подання усних команд особам, які перебувають у підозрюваному транспортному засобі;

б) організація «підрозділу для затримання».

Підрозділ прикриття, що знаходиться ліворуч:

1) зупиняється ліворуч від основного підрозділу під кутом і прикриття його автомобіля;

2) відповідальний за прикриття лівого боку підозрюваного транспортного засобу.

Підрозділ прикриття, що знаходиться праворуч:

1) зупиняється праворуч від основного підрозділу в один ряд з основним автомобілем;

2) відповідальний за прикриття правого боку підозрюваного транспортного засобу;

3) відповідальний за радіозв'язок під час зупинки;

4) здійснює перевірку підозрюваного транспортного засобу, коли всі відомі підозрювані вийшли з автомобіля (за можливості – дві особи);

5) перевіряє багажник підозрюваного транспортного засобу після перевірки салону.

Правила переміщення та затримання підозрюваних:

1) максимальне використання освітлення для отримання переваги;

2) виведення водія з авто;

3) утримання всіх пасажирів в автомобілі та робота з кожним окремо;

4) контроль поведінки і застосування кайданків перед тим як завести підозрюваного за автомобіль основного підрозділу;

5) проведення обшуку патрульним, який саджає особу в автомобіль;

6) отримання інформації (Скільки осіб перебуває в автомобілі? Чи підозрювані озброєні? Чи є заручники, діти?).

Отже, потрібно запам'ятати, що:

1) необхідно бути завжди морально готовим до зупинки транспортного засобу;

2) потрібно пам'ятати про принцип «якщо раптово»;

3) не існує двох схожих ситуацій;

4) слід робити вибір місця зупинки на свій розсуд;

5) треба бути готовим до непередбачуваних обставин.

3. Правові та організаційні основи забезпечення особистої безпеки в підрозділах Національної поліції України

Законодавче забезпечення особистої безпеки в підрозділах Національної поліції України

Основні положення щодо забезпечення особистої безпеки поліцейського встановлюються та регламентуються Конституцією України, Цивільним кодексом, Кодексом цивільного захисту, а також низкою законів: «Про охорону праці», «Про Національну поліцію», «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» та прийнятими відповідно до них нормативно-правовими актами.

Основоположним законом у роботі працівників правоохоронних органів є Закон України «Про Національну поліцію». Саме ним регулюється законодавче забезпечення щодо застосування поліцейського заходу примусу для припинення протиправних дій та забезпечення особистої безпеки під час виконання службових обов'язків¹⁵.

Ст. 43 Закону України «Про Національну поліцію» визначає порядок застосування поліцейських заходів примусу¹⁶.

---

¹⁵ Виготський Л.С. Проблеми вікової періодизації дитячого розвитку. *Питання психології*. 1972. № 2. С. 2.

¹⁶ Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-ХІІІ / *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

Керуючись ст. 44 цього закону, поліцейський має право застосувати фізичну силу, а також спеціальні прийоми боротьби чи рукопашного бою для припинення протиправних дій та затримання особи, що вчинила правопорушення¹⁷.

Згідно зі ст. 45, поліцейський має право застосовувати спеціальні засоби, що визначені цим законом, для забезпечення публічної безпеки та порядку¹⁸.

Особливо важливою в роботі поліцейського є ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію», що має назву «Застосування вогнепальної зброї». У ній чітко наведені випадки, в яких передбачено застосовувати вогнепальну зброю¹⁹.

Відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» та з метою забезпечення особистої безпеки поліцейських, запобігання загибелі, пораненням і травмуванню їх та інших осіб під час поводження зі зброєю було створено «Інструкцію із заходів безпеки при поводженні зі зброєю».

У випадку порушення прав поліцейського, для захисту своїх законних інтересів працівники поліції можуть утворювати професійні об'єднання та професійні спілки відповідно до Закону України «Про професійні спілки, їхні права та гарантії діяльності».

Професійна захищеність працівників Національної поліції України

Базова (обов'язкова) частина професійного циклу повинна передбачати вивчення дисципліни «Безпека життєдіяльності»²⁰. Однак не зовсім зрозуміло, чому для закладів вищої освіти, в яких передбачено несення військової служби, а також у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання допускається виключення цієї дисципліни²¹. Незрозуміло, що могло призвести до виключення дисципліни, що має чітку структурно-логічну схему, спрямовану на вивчення питань безпеки у всіх закладах вищої освіти, адже професійна діяльність співробітників поліції за об'єктом спеціальності має не меншу небезпеку.

---

¹⁷ Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-ХІІІ / *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Там само.

²⁰ Забезпечення охорони праці та особистої безпеки в Національній поліції України : навч. посібник / кол. авт. ; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. В.Г. Грибана, канд. юрид. наук В.А. Глуховері. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. С. 13.

²¹ Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 5 квітня 2019 р.) / МВС України, Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2019. С. 45.

Другим елементом базової частини визначимо забезпечення особистої безпеки, цей напрямок є системою правових, захисних, тактичних і психологічних заходів, що дають змогу забезпечити збереження життя і здоров'я працівників поліції за умови підтримки високого рівня ефективності професійних дій, готовність застосувати фізичну силу, спеціальні засоби і вогнепальну зброю, впевненість у законності своїх дій і цілеспрямованість в їх виконанні²².

Однак однією з основних навичок співробітника поліції є вміння гарантувати фізичну безпеку, тобто застосовувати прийоми боротьби, виконувати дії зі зброєю, використовувати спеціальні та підручні засоби індивідуального захисту та активної оборони, діяти тактично правильно, як самостійно, так і в групі, під час вирішення оперативних завдань в умовах екстремальної ситуації, вміння різко змінювати оперативну обстановку.

Необхідно зазначити, що процес оволодіння співробітниками тактикою й методами забезпечення безпеки за всіма перерахованими вище напрямами, а також процес формування й удосконалення професійно значущих якостей особового складу правоохоронних органів повинен бути безперервним. Постійне вдосконалення навичок на заняттях із професійної службової підготовки за місцем служби допоможе уникнути можливих трагічних наслідків в процесі оперативно-службової діяльності.

Вчений А. М. Бадунов визначає, що об'єктивною складовою професійної діяльності співробітників правоохоронних органів є психологічний та фізичний ризик. Для того, щоб знизити названу проблему до реальної межі, потрібно організувати спеціальну діяльність щодо забезпечення особистої безпеки.

Наразі існують різні заходи щодо підвищення підготовленості співробітників поліції до забезпечення безпеки на службі.

Психотехнічні прийоми дають змогу в стресовій ситуації швидко зняти негативні переживання і змінити хід думок у позитивному напрямку. У цьому випадку мозок перестає прораховувати варіанти загрози, потік гарячкових думок змінюється загостреним сприйняттям подій і ефективніше включається в ситуацію, що само по собі витісняє страх. Зняття страху, зменшення ступеня тривожності можливе також на основі застосування спеціальних дихальних вправ²³. Таким чином, з огляду на сформовану систему підготовки фахівців для правоохоронних органів, необхідно приділяти пильну увагу їхній професійній

---

²² Виготський Л.С. Проблеми вікової періодизації дитячого розвитку. *Питання психології*. 1972. № 2. С. 4.

²³ Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 5 квітня 2019 р.) / МВС України, Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2019. С. 57.

психологічній підготовці. Ця діяльність не повинна закінчуватися на етапі професійно-психологічного відбору, проведеного під час вступу на службу²⁴. Це безперервний процес, що досягає найбільшої інтенсивності на початковому етапі підготовки співробітника до виконання службових обов'язків²⁵. Саме в перші роки служби співробітники стикаються з проблемами подолання страху, невпевненості й невизначеності вибору під час потрапляння в різні екстремальні та небезпечні ситуації, що неминуче виникають у процесі правоохоронної діяльності.

Міжнародний досвід, підхід та особливості забезпечення особистої безпеки в підрозділах Національної поліції України

Аналіз програм службово-бойової підготовки показав, що наразі немає чітко сформованих напрямків підготовки поліцейських, що включали б безпеку на заняттях. Для їх визначення нами було проведено попереднє дослідження. На початку дослідження був вивчений досвід зарубіжних фахівців. Аналіз літератури показав, що іноземні фахівці постійно займаються вивченням умов забезпечення особистої безпеки поліцейських в процесі професійної діяльності²⁶. На основі результатів цих досліджень розробляються нові, науково обґрунтовані підходи до побудови професійної підготовки та формування спеціальної психофізичної підготовленості поліцейських, коригуються цілі та завдання навчання забезпечення безпеки, визначаються оптимальні засоби й методи виховання та контролю, розробляються критерії відбору та відповідні моделі професійних дій. У більшості випадків поліцейські гинуть та отримують поранення через те, що самі порушують основні правила забезпечення особистої безпеки.

Під час контакту з правопорушником співробітник поліції може піддаватися не тільки ризику бути вбитим або пораненим шляхом звичайного фізичного насильства. Поліцейським часто доводиться безпосередньо спілкуватися з жертвами кримінального правопорушення і підозрюваними, що страждають на заразні хвороби. При цьому вони зазвичай не замислюються про можливі наслідки, які можуть бути трагічними²⁷.

---

²⁴ Томчук С.М., Томчук М.І. Психологія тривоги, страху та агресії особистості в освітньому процесі : монографія. Вінниця : КВНЗ «ВАНО», 2018. С. 67.

²⁵ Матеріали лекції з дисципліни «Охорона праці в галузі та особиста безпека працівника Національної поліції України» для магістрів Ф № 1, Ф № 4 / Г.І. Удренас, В.В. Кузнецов ; 29 серпня 2016 р. С. 11.

²⁶ Томчук С.М., Томчук М.І. Психологія тривоги, страху та агресії особистості в освітньому процесі : монографія. Вінниця : КВНЗ «ВАНО», 2018. С. 27.

²⁷ Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 5 квітня 2019 р.) / МВС України, Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2019. С. 84.

ВИСНОВКИ

Корінь проблеми полягає у взаємозв'язку зі зростаючими цифрами втрат особового складу поліції. У роботі викладено особливості управління ризиками в сучасних транспортних процесах, які потребують розроблення механізму отримання обґрунтованих оцінок та критеріїв безпеки на транспорті, зокрема ймовірності та наслідків можливих небезпек під час виконання службово-бойових завдань.

Головна вимога до результатів оцінки ризику пов'язана з необхідністю надання об'єктивної інформації щодо виявлення та дослідження найбільш небезпечних ситуацій.

Аналіз ризику є частиною системного підходу до прийняття необхідних рішень, процедур та практичних заходів у вирішенні питань попередження та зменшення небезпеки в ході виконання службово-бойових завдань, зменшення поранень та загибелі працівників поліції.

Отже, ідентифікація, аналіз, управління ризиком у транспортних процесах дає можливість проводити аналіз наявних та імовірних загроз на всіх стадіях виконання службово-бойових задач, розробляти заходи щодо зниження та попередження ризиків, а також оцінювати їхню ефективність.

АНОТАЦІЯ

Діяльність Національної поліції України з охорони публічного порядку, забезпечення громадської безпеки й боротьби зі злочинністю має різнобічний, багатогранний характер. Здебільшого вона не є прогнозованою й передбачуваною та залежить від екстремальних умов, що можуть виникнути як на окремих об'єктах, у населених пунктах, так і в ході припинення конкретних правопорушень або затримання правопорушників. У більшості випадків це пов'язано з небезпекою та стресовими ситуаціями. Можливість нападу на працівника поліції існує протягом усього часу проходження служби, чергування та навіть носіння форми та зброї. Практика показує, що забезпечення особистої безпеки ще не має належного рівня, оскільки щорічно гине та отримує тяжкі поранення, каліцтво, психологічний розлад або закінчує життя самогубством значна кількість правоохоронців. Тому в статті розглядаються питання щодо забезпечення особистої безпеки працівників Національної поліції України в різних ситуаціях службово-бойової діяльності. Окремо авторами розкриті питання забезпечення особистої безпеки поліцейського під час зупинки транспортних засобів із різними рівнями загрози – від невідомого ризику до високого. Особлива увага приділена правовим та організаційним аспектам забезпечення особистої безпеки в підрозділах Національної поліції України. Проаналізоване законодавче забезпечення, професійна захищеність працівників поліції, зазначений міжнародний досвід щодо забезпечення особистої безпеки поліцейського.

Література

1. Ліщук Б. В. Особиста безпека як важлива складова в службовій діяльності поліцейських. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Юридична»*. 2016. № 4. С. 204–211.
2. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України : підручник / за ред. О. М. Бандурки. Харків : Ун-т внутр. справ, 2015. 380 с.
3. Виготський Л. С. Проблеми вікової періодизації дитячого розвитку. *Питання психології*. 1972. № 2.
4. Джемс У. Психологія. Москва, 1922.
5. Забезпечення охорони праці та особистої безпеки в Національній поліції України : навч. посібник / кол. авт. ; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. В. Г. Грибана, канд. юрид. наук В. А. Глуховері. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 212 с.
6. Про охорону праці : Закон України від 14 жовтня 1992 р. № 2694-ХІІ зі змінами від 12 лютого 2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 21. Ст. 133.
7. Закордонний досвід підготовки кадрів для сил сектору безпеки та можливості його використання в Україні : наук.-метод. рек. / К. Л. Бугайчук, І. Б. Гончаренко, Ю. О. Михайлова, І. О. Святокум, О. В. Федосова, Д. В. Швець. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ. 2016. 120 с.
8. Кутерга М. В. Забезпечення безпеки дорожнього руху адміністративно-правовими засобами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. 20 с.
9. Матеріали лекції з дисципліни «Охорона праці в галузі та особиста безпека працівника Національної поліції України» для магістрів Ф № 1, Ф № 4 / Г. І. Удренас, В. В. Кузнецов ; 29 серпня 2016 р. 17 с.
10. Матюхіна Н. П. Управління персоналом органів внутрішніх справ України : організаційно-правові засади : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2002. 420 с.
11. Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю : наказ МВС України від 1 лютого 2016 р. № 70. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1125-11#Text>
12. Основи тактичної підготовки працівників правоохоронних органів : навчальний посібник / В. В. Чмелюк, В. Л. Грищук, С. М. Бадьора, С. А. Антоненко. Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. 218 с. *Серія «На допомогу студенту УДФСУ»*. Т. 51.
13. Особиста безпека : Навч.-практ. посіб. / В. О. Криволапчук, І. М. Тодуров, М. Т. Бондарчук, А. В. Юрченко, О. В. Шаповалов. Київ : ВПЦ МВС України, 2006. 169 с.
14. Битяк Ю. П. Правове забезпечення адміністративної реформи доступності правосуддя в адміністративному судочинстві. *Вісник Академії правових наук України*. 2003. № 1(32). С. 56, 57.

15. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-ХІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
16. Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 5 квітня 2019 р.) / МВС України, Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2019. 312 с.
17. Ткаченко І. О. Ризики у транспортних процесах : навч. посібник / Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 114 с.
18. Ситніченко О. М. Особиста безпека поліцейського під час виконання службових обов'язків: зарубіжний досвід. *Правове забезпечення адміністративної реформи*. Київ, 2016, 197 с.
19. Тези доповідей круглого столу «Особиста безпека в діяльності правоохоронних органів як запорука якісного виконання службових завдань» (05 лютого 2021 р). Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. 141 с.
20. Томчук С. М., Томчук М. І. Психологія тривоги, страху та агресії особистості в освітньому процесі : монографія. Вінниця : КВНЗ «ВАНО», 2018. 200 с.

Information about the authors:

Pokaichuk Vitalii,

Candidate of Law, Associate Professor,
Head at the Special Police Tactics Department
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Associate Professor – Special Police Tactics' Department
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
26, Gagarin avenue, Dnipro, 49005, Ukraine

Polyvaniuk Vasyl,

Candidate of Law, Associate Professor,
Associate Professor at the Special Police Tactics Department
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs,
Associate Professor – Special Police Tactics' Department
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
26, Gagarin avenue, Dnipro, 49005, Ukraine

Bilichenko Valerii,

Senior Lecturer at the Special Police Tactics Department
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs
Associate Professor – Special Police Tactics' Department
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs